

FARBY BENÁTOK

Text: Peter Šulej / Maria Modrovich

Preklad básní: Peter Šulej

Foto: Maria Modrovich

Život môže byť len čiernobiely,
no s predstavivosťou je život kaleidoskop vzrušujúcich farieb
a dychberúcich dobrodružstiev.
Wes Adamson

Dominantnými farbami Benátok sú nepochybne všetky možné odtiene modrej a zelenej. Modrá je obloha, ale i more v diaľke, zelený je zasa zdánlivo nekonečný labyrint kanálov tvoriaci prapodstatu mesta. Zelené sú, pochopiteľne, aj záhrady – Giardini, miesto konania jednej z najprestížnejších prehliadok súčasného svetového umenia: 59. Benátskeho Bienále 2022. Tohoročná prehliadka sa koná de facto po štyroch rokoch, keďže rok 2020 bol zrušený kvôli pandémie koronavírusu. Aké teda prvé postkovidové Bienále vlastne je?

Odpoveď na túto otázku nie je úplne jednoduchá. Keďže je v podstate nemožné zachytiť dianie na takom rozsiahlom podujatí jedným textom, naša redakcia sa čitateľom rozhodla ponúknuť mozaiku článkov, príbehov, črtí alebo, ak chcete, rôznofarebných momentiek, z ktorých by sa dal vyskladať čo najvernejší obraz Bienále. V predchádzajúcom čísle 90/2022 sme vás v prvej časti *Osobného spravodajstva* Petry Feriancovej informovali o hlavnej výstave kurátorky Cecilie Alemani *Il Latte dei sogni* – Mlieko snov v Arsenale. Ďalšiu časť si môžete prečítať na strane 114.

Môžeme však konštatovať, že téma covid-19 v dielach, či už na úrovni jednotlivých umelcov, ucelených výstav alebo nebudaj národných pavilónov, rezonuje minimálne. Okrem toho je navonok prekrytá udalosťami na Ukrajine. Centrálné námestiečko Giardini sa premenilo na Piazza Ucraina, open-air projekt, ktorý prezentuje diela ukrajinských umelcov a ich aktuálne reakcie na vojnu, no zároveň je aj miestom na diskusie a vyjadrenia podpory ťažko skúšanej krajine. Veľkú expozíciu ukrajinského umenia *This is Ukraine: Defending Freedom @ Venice 2022* zasa nájdete v Scoula Grande della Misericordia. Najočakávanejšie a najdebatovanejšie je však zrejme dielo Pavla Makova, *Fontána vyčerpanosti*, ktoré od svojho vzniku v roku 1996 prešlo technickou aj filozofickou premenou, aby sa nakoniec v Benátkach – napriek prvotným obavám, že účasť Ukrajiny na Bienále tentokrát nebude kvôli vojne možná – zrealizovalo v celej svojej alegoricko-prognostickej kráse, po prvý raz aj s vodou. Makov v 90-tych rokoch vytvoril prvú fontánu tvorenú lievickmi, usporiadanými do trojuholníka. Ako sa lieviky smerom nadol množia a fontána sa rozširuje, vody zo zdroja (prvého lievika) ubúda. Prvé fontány boli skôr makety (bez vody), ale ich odkaz bol jasný a jednoznačne reflektoval problémy s vodou, ktorým mesto Charkov čelilo v čase vzniku diela. V dnešnej dobe, keď sa ekologická katastrofa stala súčasťou nášho každodenného slovníka, sa *Fontána vyčerpanosti* stala globálne platnou a dokonale zapadla do témy Bienále. Mimochodom, aj román Leonory Carrington, centrálny postavy Bienále a autorky knihy *Mlieko snov*,

s názvom *The Hearing Trumpet* (Ušná trúbka) sa odohráva na pozadí apokalypsy. Na rozdiel od aktuálnych fosílnych palív však v knihe novú dobu ľadovú spôsobí jadrový výbuch (ďalšie smutné spojivo s dneškom: vojnový konflikt). Koniec sveta a babky odstavené v dome dôchodcov (a vražda, interné boje atď.) síce neznejú ako recept na dobrú zábavu, ale Carringtonová je vo svojich surrealistických pavučinách nielen aktuálna, ale aj nesmierne vtipná. Svet po katastrofe, svet, kde sa ľudia navzájom nepočujú a nepočúvajú, kde chýbajú zdroje a kde starí – alebo iní – ľudia majú nulovú hodnotu – to všetko poznáme, a synonymické motívy nachádzame, miesta mi až do zbláznenia, aj na tohtoročnom Bienále.

Ale vráťme sa na chvíľku k farbám. V meste dominujú okrem teda spomínanej zelenej a modrej aj odtiene červenej, hnedej a bielej. Množstvo palácov a mestských domov hrá práve týmito farbami. Červená je benátska zástava a aj dominanta mesta Kampanila – Zvonica sv. Marka, odkiaľ uvidíte celú lagúnu a mesto prikrýté typickými červenými škridlovými strechami. Okrové až červené sú zas mnohé stredoveké kostoly a baziliky, ale aj dobre zachované niekoľko storočí staré industriálne budovy ostrova Murano. No a červené sú tiež tehly Arsenale. A Biela? Biela je aj pena na vlnách, no bohužiaľ je to aj farba respirátorov, ktoré zahaľujú tváre cestujúcich verejnou dopravou – vaporettami. Druhý májový týždeň, kedy sme mesto navštívili, bolo treba nosiť respirátory aj vo výstavných priestoroch, a tak bola percepcia niektorých diel ešte aj takto sekundárne ovplyvnená pandemiou. V parkovacom dome v časti Tronchetto sme zaparkovali v nedeľu popoludní a odparkovali v utorok zhruba v rovnakom čase. Na nazbieranie čo najväčšieho množstva dát, ktoré by sme čitateľom mohli adekvátne sprostredkovať, sme mali k dispozícii 48 hodín. Prvé dva dni z kraja týždňa sme si vybrali schválne. V Benátkach je vtedy najmenej návštevníkov a zodpovedajú tomu aj nižšie, hoci stále vysoké ceny ubytovania. Nevýhodou je, že v pondelok sú oporné body Biennale – Giardini a Arsenale zavreté. Avšak výstavy v meste sú otvorené aj v tento neoblíbený deň a pre mnohé z nich je to práve pondelok, kedy ich navštívi najviac milovníkov súčasného umenia. Väčšina sa totiž okrem spomínaných „hlavných stanov“ nikam inam nedostane. Krajiny (ale v prípade Palestíny a Taiwanu aj územia bez medzinárodného uznania), ktoré nemajú svoj pavilón v Giardini alebo nie sú v Arsenale, si bežne prenajímajú mestské paláce, kostoly, školy, rôzne inštitúcie alebo iné alternatívne priestory, aby tam nainštalovali svoje národné expozície: Arménsko, Azerbajdžan, Bolívia, Bulharsko, Holandsko, Chorvátsko, Mongolsko, Namíbia, Nepál, Portugalsko, Uganda, Zimbabve a mnoho ďalších. Zároveň sú po meste roztrúsené sekundárne výstavy Bienále, predstavujú-

Julian Charrière

Songs from the Compost:
Mutating bodies, imploding stars

B

ce osvedčené hviezdy, akými sú Anish Kapoor či Anselm Kiefer, ale aj skupinové výstavy, ako napríklad Uncombed, Unforseen alebo Unconstrained.

Neučesané, nepredvídané, bez zábran, prezentované nadáciou súčasného umenia Parasol art, využíva budovu konzervatória, kde sú v sálach, na chodbách a v priestoroch nádvoria školy nainštalované rôznorodé diela autoriek a autorov (konkrétne: Darren Almond, Oliver Beer, Rana Begum with Hyetal, Julian Charrière, David Claerbout, Bharti Kher, Arghavan Khosravi, Teresa Margolles, Si On, Martin Puryear a Rayyane Tabet) pasujúcich sa so spoločnou témou: entrópia. Každý rukopis je svojský a pracuje s iným médiom, čo z výstavy robí pastvu pre zmysly. Výstava pre nás bola – pred návštevou hlavnej výstavy a národných pavilónov – akýmsi vhodným komorným úvodom alebo ponorom do temných vôd plných obáv o stav nášho sveta, keďže sa tu skloňovali takmer všetky súčasné námety, ktoré sme neskôr mohli vidieť spracované aj v národných pavilónoch: znečistenie životného prostredia, globálne otepľovanie, rasizmus, kolonizácia, politický aktivizmus, ohrozenie zdravia, nekontrolovaná globalizácia, neregulovaná digitalizácia, nadbytok a plytvanie, chamtivosť, bezuzdná túžba po moci a neúmerne hromadenie bohatstva. Ocelové kruhy Rayyane Tabet (Libanon) rozprávajú príbeh vyše tisíc kilometrov dlhého plynovodu, ktorý transportoval ropu zo Saudskej Arábie cez Jordán, Sýriu a Libanon až do Stredomoria. Projekt mal po Druhej svetovej vojne priniesť regiónu prosperitu, no po 31 rokoch úspešného fungovania bol Transarabský plynovod, medzičasom nemoderný, vyradený z prevádzky. Inštalácia hrdzavých nefunkčných kruhov pripomína drancovanie prírodných zdrojov i krajiny, ako aj pominuteľnosť grandióznych riešení. Minimalizmus nainštalovaných kruhov geniálne narúša priestor opulentnej mramorovej chodby na prvom poschodí.

Za niekoľkými dverami sa v zatmavenej miestnosti nachádza pôsobivá videoinštalácia švajčiarskeho umelca Juliana Charriera, ktorá akoby tiež reagovala na zašlú slávu hudobnej školy: na videu vidíme neoklasicistickú fontánu v bľiacich plameňoch. Charrièreovo druhé dielo *Not All Who Wander Are Lost* (Nie všetci, ktorí blúdia, sú stratení) na nádvori školy predstavuje „bludné“ kamene, ktoré umelec našiel na miestach, kam ich priniesli ťadovce, pohybujúce sa krajinou a ukladajúce sa pri topení ľadu. Kamene Charrière prevrátil a v tejto práci (2019) sa zamýšľa nad pohybom hmoty a zásahmi človeka.

„Bludné kamene, premiestnené z ich prírodných lokalít, sú viackrát perforované jadrovým vrtním. Tento proces ťažby symbolizuje nielen ľudskú spotrebu prírodných zdrojov, no akcentuje aj vedec-

kú metódu zberu historických geologických údajov. Rovnakou technikou jadrového vrtnia poskytujú vzorky odobraté z ťadovcov informácie o vývoji zemskej klímy od súčasného veku až po tisícročia dozadu. Charrièreove jadrové vzorky sú však spojené s obdobím ľudských dejín a, opäť, s ľudským zásahom. V miestach, kde boli vzorky jadier počas ťažby porušené, sú vložené časti drahých a polodrahých kovov, ktoré sa zvyčajne ťažia. Čím viac vrtnie postupuje, tým je balvan fyzicky ľahší, zdanlivo sa pohybuje po lôžku z jadrových vzoriek, usporiadaných ako pri starovekých spôsoboch dopravy, a pokračuje v pôvodnej ceste ťadovca. Postup jadrového vrtnia je však postupom postupného vymazávania a vhodnou metaforou pre našu súčasnú ekologickú krízu: ak tento proces ľudského zásahu zájde príďaleko, balvan sa rozpadne“ (julian-charriere.net).

Radiance: They Dream In Time je názov výstavy v Palazzo Palumbo Fossati, kde sídli pavilón Ugandy. Uganda, najmä jej hlavné mesto Kampala a druhé mesto Jinja, majú rýchlo sa rozvíjajúcu ekonomiku. Vďaka nej sa generuje špecifické africké kultúrne a umelecké prostredie, ktoré zahŕňa všetky možné druhy umeleckej tvorby: dizajn, literatúru, film, hudbu, performatívne umenia a, samozrejme, súčasné umenie. Práve o tom, čo znamená byť africkým a ugandským umelcom, premýšľa vo svojich inštaláciách a maľbách Acaye Kerunen, ktorá akcentuje tradičné ugandské materiály a remeslá a zasadzuje ich do nových, súčasných kontextov, ako aj Collin Sekajugao, ktorý krajinu reflektuje vlastným spôsobom, neustále sa vracajúc k popkultúrnym referenciám. Jeho séria obrazov, na ktorých sú ugandskí zamestnanci call centra, poukazuje na to, ako si privilegovaný západ uzurpuje pozíciu toho, kto modeluje svet. Maľby sú vtipným komentárom reality, ktorú považujeme za jasne definovanú a danú. Výstava je doplnená aj výberom odborných publikácií, kde sa záujemca dozvie množstvo dát z histórie, ale aj súčasnosti Ugandy.

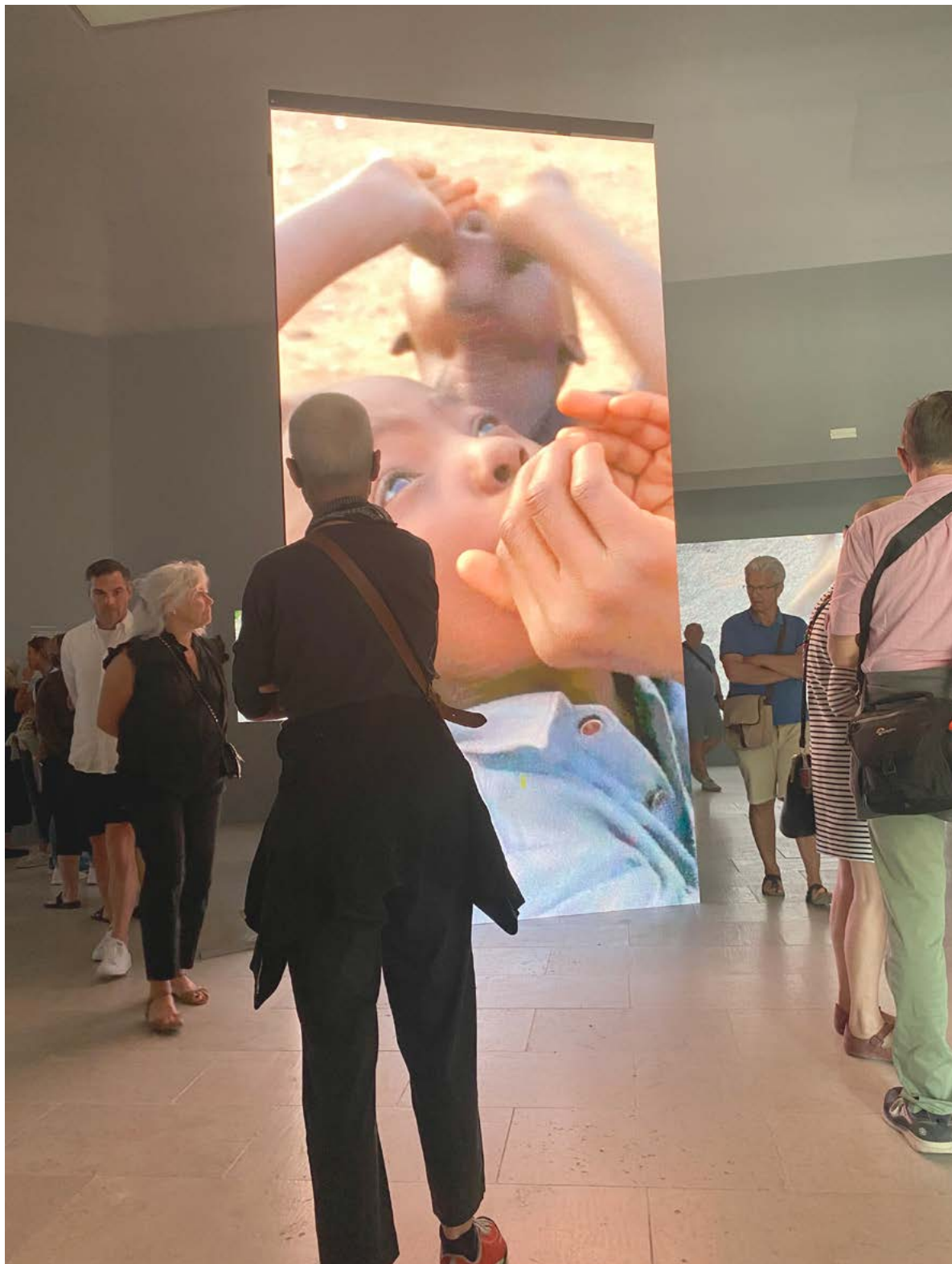
Ale poďme nazad do Giardini. Belgicko bolo prvou krajinou, ktorá si postavila vlastný „dom umenia“. Mesto Benátky zafinancovalo stavbu už v roku 1907 a následne bol pavilón v roku 1908 odkúpený belgickou vládou. Tento najstarší národný stánok hral prím aj tento rok. Celý patril jedinému umelcovi – Francisovi Aljsovi, ktorý vo svete umenia rozhodne nie je neznámy. Predstavil sa mimoriadne kvalitne vyprodukovanou sériou krátkych filmov *The Nature of the Game*. Dielo cez detskú hru a komparáciu jednotlivých hier skúma komplikované a často kontroverzné vzťahy súčasného sveta. Hra ako základná ľudská potreba. Človek – (nie len) dieťa ako homo ludens. Pozorovanie, skúmanie a dokumentovanie ľudského správania v mestskom živote je v Aljsovej tvorbe konštantne prítomné. Jeho filmy et-

Songs from the Compost: Mutating bodies, imploding stars

Piazza Ucraina

Francis Alys – Kongo

Vstup do hlavnej budovy výstavy

nografickým spôsobom zaznamenávajú silu kultúrnej tradície aj autonómne postoje detí, a to i v tých najkonfliktnejších situáciách. Umelec zbieral materiál vyše dvadsať rokov, a tak tu nájdeme klasickú guľovačku, ale aj akúsi mexickú obdobu opac opac. Deti s rúškami na tvárach behajú, ako keby žiadna pandémia neexistovala. Ďalší film nás zase zavedie do subsaharskej Afriky, kde sa princípom hry stáva prilákať (a následne zabiť) nekonečné krdle komárov. A opäť Afrika – deti v akomsi sizyfovskom vypätí kotúlajú obriu pneumatiku na horu odpadkov, aby sa v nej v nebezpečne rýchlej jazde skotúlali nadol. Niektoré zábery sú naozaj mimoriadne znepokojivé.

Alýs inšpiruje aj k nasledujúcej poznámke o *Il Latte dei sogni*, konkrétne o jednej z mnohých zástupkýň na tejto obrej výstave (zdanlivo by sa o nej a o bienále dalo písať do nekonečna, minimálne do ďalšieho bienále, možno by to bol bezbolestný koncept pre poškodený Československý pavilón). Litovská umelkyňa Eglė Budvytė, ktorá pracuje na pomedzí hudby, poézie, videa a performancie, respektíve s výrazovými prostriedkami súčasného tancu, prichádza s 28 minútovým filmom *Songs from the Compost: Mutating bodies, imploding stars* z roku 2020, v ktorom skúma silu kolektívnosti, zraniteľnosti a priepustnosti medzi telom a prostredím. Opäť, ako aj v iných „postapokalyptických“ dielach sú hlavnými aktérmi akýsi ľudia-neľudia – hybridné bytosti jedného z možných (nových) svetov. Na svojej pomyslenej ceste sa prihovárajú zvieratám, stromom, rastlinám, morskej vode, piesku, baktériám, hubám a, samozrejme, neviditeľným divákom z minulosti, teda nám. Napríklad aj takto:

Piesne z kompostu:
Kamene a kyborgovia

nikdy sme neboli čistí

nikdy sme neboli tí praví

nikdy sme neboli čistí

nikdy sme neboli tí praví

ahoj,

som kyborg

symbióza

nebinárny mimozemšťan

po zrušení pohlavia

meno moje medúza je

ahoj,

som portál

a línia hraničná

medzi kameňom a

zvieratom

jemne ťa budem viesť

tvojou petrifikáciou

ako sa spomalíš

ako skamenieť

na kameň hrobový

na kameň jemný

padám ako kameň

na oceánu dno

na dno oceánu

plávam ako kameň

plávam ako kameň

to ja som agentom hlbokého času

neutíchajúceho záujmu

to ja som dieťa medúzy
 pod, prevediem ťa tvojou mineralizáciou

baby som tvoj kameň
 baby tvoj kameň som

zmeň vnímanie

(...)

Ako píše Liv Cuniberti v úvodnej popiske, „toto video, nakrútené v lišajníkovom lese a piesočných dunách Kurskej kopy v Litve, zobrazuje telá meniace tvar, ktoré sa medzi sebou pohybujú v tesnej blízkosti. Dielo sprevádza hypnotizujúca hudobná kompozícia s textom narozprávaným samotnou autorkou, ktorá čerpá z teórie endosymbiózy biolo-gičky Lynn Margulisovej, vzťahujúcej sa na interakciu a spoluprácu zložených organizmov, ako aj zo špekulatívnej autorky sci-fi Octavie E. Butlerovej, ktorá zas narúša antropocentrickú hierarchiu práve prostredníctvom hybridnosti a symbiózy. *Piesne z kompostu* sú hypnotickým skúmaním vzájomnej závislosti, rozpadu a rozkladu tel. Demonštrujú nevyhnutnosť vytvorenia poprepletaných sietí medzi ľudskými a neľudskými bytosťami. Nevyhnutnosť vytvorenia a pestovania medzidruhových vzťahov“.

Aktuálne si dielo Eglè Budvytyté môžete pozrieť až do 6.11.2022 v Galérii Jozefa Kollára v Banskej Štiavnici (kurátorka výstavy Lýdia Pribišová, architektúra Matej Gavula).

A ešte jedna poznámka na záver. Dva národné pavilóny boli zavreté. Ten Ruský z pochopiteľných dôvodov a Československý, tentoraz pod gesciou Slovenska, z dôvodov nepochopiteľných. O rôznych (ne)dôvodoch sa viac dočítate v už spomínanom texte Petry Feriancovej.